

Portret twórcy

Klasyczna wystawa sztuk pięknych prezentuje dzieła skupione wokół konkretnego klucza tematycznego wraz z etykietami, które rzetelnie informują o autorstwie i danych technicznych prac. Co w przypadku, gdy zabraknie tych podstawowych, oczekiwanych składowych precyzujących konkretny zbiór? Czy są one niezbędne do zaangażowania widza?

Wystawa „Portret twórcy. Fotografie artystów i ich dzieła z kolekcji Miejskiej Galerii Sztuki w Łodzi” to próba przełamania dotychczasowych standardów ekspozycyjnych galerii, a także wielu innych instytucji zajmujących się prezentacją sztuki. Wybranych, archiwalnym fotografiom portretowym ukazującym artystów i dziełom, które wyszły spod ich rąk, nie towarzyszą opisy. Liczby znajdujące się pod pracami i litery alfabetu przy zdjęciach twórców, stanowią zagadkę dla każdego odwiedzającego – zadanie polegające na połączeniu wizerunków autorów z ich dziełami.

„Portret twórcy” to szansa, by spojrzeć na zbiory Miejskiej Galerii Sztuki w Łodzi z zupełnie nowej perspektywy. To ekspozycja zarezerwowana nie tylko dla znawców sztuki, którzy mają okazję sprawdzić swoją pamięć i wiedzę, ale przede wszystkim projekt twórczy – gra artystyczna dla widzów lubiących pobudzać swój zmysł detektywistyczny. Zadanie stojące przed publicznością wymaga dobrej obserwacji i interpretacji zjawisk wizualnych, sprawnego łączenia faktów i umiejętności szukania wszelkich poszlak pozwalających na rozwikłanie zagadki. Czy wygląd artysty może sugerować charakter jego twórczości, ulubiony kierunek w sztuce lub wybraną przez twórcę technikę pracy? Być może odpowiedzi należy szukać w obecnych na fotografiach rekwizytach? Istotny okaże się każdy szczegół.

Krokiem niezbędnym do aktywnego włączenia się w zabawę jest sięgnięcie po towarzyszącą wystawie kartę dopasowań, która składa się z nazwisk autorów obecnych na fotografiach i podpisów ich wybranych prac. Zawarte tam informacje, które często pomijamy przy pobieżnym oglądaniu ekspozycji, kryją strategiczne dane. Sugestywne tytuły, wykorzystane materiały czy zadane rozmiary prac mogą okazać się niezbędne do trafnego rozpoznania dzieł znajdujących się w czterech salach Galerii Willa. Dodatkowo przyglądając się dziełom, wskazane jest, by zwracać uwagę na wszelkie hasła na licach obrazów czy podpisy u dołu graficznych kompozycji, te potrafią być cenną wskazówką na drodze do rozwiązania zagadki. Odbiorcom mniej cierpliwym... pozostaje sprawdzenie klucza gotowych odpowiedzi.

Warto w tym miejscu przybliżyć historię, jak narodził się ten niecodzienny pomysł. Magazyny i archiwa Miejskiej Galerii Sztuki w Łodzi to prawdziwie fascynujące labirynty dla poszukiwaczy skarbów. Imponujący zbiór dzieł liczący 18 035 obiektów oraz tysiące dokumentów są świadectwem ponad stuletniej tradycji Instytucji, zasobem o ogromnym potencjale historycznym, twórczym i edukacyjnym. Inspiracją do powstania wystawy „Portret twórcy.” było ponowne odkrycie cennej kolekcji fotografii portretowych ukazujących polskich i zagranicznych twórców wizualnych. Ten imponujący zespół czarno-białych wizerunków, znajdujący się w archiwum galerii, powstawał głównie w latach 70. i 80. XX wieku. Zbiór liczący ponad 300 kadrów katalogowany był poza kolekcją dzieł sztuki (fotografii stricte artystycznych) w sekcji dokumentalnej.

Instytucja przez lata pozyskiwała i gromadziła zdjęcia artystów, których prezentowała w Galerii, głównie w celach wydawniczych i promocyjnych. Fotografie twórców przekazywane były prasie, czasem zamieszczano je bezpośrednio na ekspozycji, lecz najczęściej stanowiły nieodłączny element ówczesnych albumów wystaw indywidualnych i zbiorowych. Wydawnictwa tworzone bądź współtworzone przez Galerię i nabywane przez miłośników talentu konkretnych twórców,

zapewniały artystom stałą obecność w świadomości odbiorców sztuki. Portrety towarzyszyły m.in. biogramom i katalogowym spisom zakwalifikowanych prac konkursowych Międzynarodowego Triennale Małe Formy Grafiki, Polska – Łódź – głównej, cyklicznej imprezy artystycznej Galerii.

Interesujące opisy – odautorskie instrukcje znajdujące się na rewersach wybranych zdjęć, sugerujące konieczność zachowania konkretnych wytycznych kompozycyjnych przy zamieszczaniu ich wewnątrz wydawnictw, dają obraz tego, jak ważne dla twórców były owe wizerunki. Fotografie napływały do Galerii bezpośrednio od autorów, głównie pocztą tradycyjną, bądź powstawały na zamówienie. Dzięki zleceniom, Instytucja m.in. nawiązała współpracę z wybitnymi ówczesnymi fotografami z Łodzi i spoza miasta.

SZTUKA OBSERWACJI

(...) Odkrycie tych interesujących fotografii w archiwum zainspirowało Zespół galerii do namysłu nad różnorodnością wizerunków twórcy. Za każdą próbą reprodukcji sylwetki autora, kryje się kilka portretów: właściwy (znany tylko jemu), wyobrażony (przyjęty przez odbiorcę w procesie interpretacji dzieł artysty), wykreowany (widziany przed obiektywem i obserwowany na zdjęciu) oraz podwójny (przez który przeziiera styl obu twórców, cień fotografa). Wystawa umożliwia lepsze poznanie artystów, których prace znajdują się w kolekcji MGSŁ, daje tę niecodzienną szansę, by dowiedzieć się jak wyglądali w momencie konstruowania swoich dzieł, na co dzień.

Wybrane do wystawy portrety zostały pogrupowane w ramach czterech kategorii, zbiorów prezentowanych w odrębnych salach ekspozycyjnych. Wśród wyszczególnionych typów ukazywania artysty plastyka znalazły się fotografie wizerunkowe – wykonywane w atelier fotografa bądź w pracowni artysty. Są to najczęściej aranżowane sceny, polegające na prezentacji twórcy wraz z dziełem, jak w przypadku wizerunku Michała Gałkiewicza z towarzyszącą mu rzeźbą. Kolejna grupa skupia kadry kreacyjne. Wśród nich znalazły się wizerunki w przebraniu, kolaże fotograficzne i bardziej swobodne sceny plenerowe. W tej kategorii występują także ujęcia inscenizowane, w których uwagę zwraca intrygujący, czasem zabawny gest, rekwizyt czy poza, jak w przypadku Kunito Nagaoki przysłaniającego sztuczną kaczką połowę swojej twarzy. Najliczniejszą grupę stanowią portrety klasyczne, w tradycyjnej konwencji i codziennym stroju. Dominują tu ujęcia bez rekwizytów, najczęściej kadrowane do ramion lub od pasa w górę, jak w portrecie Małgorzaty Żurakowskiej, a także kadry oficjalne, hieratyczne, wykonane w studio w znanej z malarstwa konwencji (wizerunek Teresy Szumigaj). W ostatniej grupie miejsce znalazły ujęcia w pracowni, ukazujące twórców na tle własnych realizacji, w towarzystwie atrybutów wskazujących na ich artystyczną profesję: palet malarskich, sztalug czy stołów kreślarskich. Występują tu kadry, które miały za zadanie uchwycenie artysty podczas jego pracy: pozowane (Józef Wasiołek stojący przy obrazie z paletą malarską), jak i te bardziej swobodne (Andrzej Szonert w trakcie montażu płótna na blejtramie).

WNIKLIWOŚĆ SPOJRZENIA

Wychodząc od narracji odkrytych na nowo fotografii, zagadnienia portretowania jako intymnej relacji dwóch autorów oraz trudu oddania w kadrze charakteru artystów, zapragniemy przypomnieć także to, z czego słynęli portretowani – twórczości wybranych bohaterów zdjęć. Większości wizerunków odpowiadają pojedyncze, zaczerpnięte z kolekcji Miejskiej Galerii Sztuki w Łodzi, prace malarskie, graficzne, rzeźbiarskie oraz z pogranicza innych technik sztuk pięknych. Znalazły się tu dzieła wydobywające cechy charakteru artystów, podkreślające ich indywidualizm oraz rozpoznawalny styl (łatwe do skojarzenia z autorem), a także, dla utrudnienia zadania, realizacje mniej oczywiste, np. z początków kariery czy dawnych, niekontynuowanych później kierunków.

W prawdziwej mieszance technik i nurtów – istnym horror vacui form – zaprezentowane zostały dzieła podejmujące tematykę: społeczną, egzystencjalną, nadrealną, dzieła odnoszące się do osobowości czy pamięci. Do wystawy wybrano: martwe natury, pejzaże, portrety, abstrakcje, prace geometryczne, minimalistyczne. Widzowie mają okazję poznać preferencje twórcze artystek i artystów korzystających z odmiennych języków: realistycznego, metaforycznego, nieprzedstawiającego. Ekspozycja jest także szansą na to, by przyjrzeć się zarówno pracom operującym klasycznymi środkami, jak i wyrastającym z gestu, mającym charakter śladu, opanowanym przez swobodny styl szkicowy, czy tym o charakterze starannego, geometrycznego zapisu. Czy znając wszystkie szczegóły koncepcji wystawy są Państwo już gotowi na podjęcie wyzwania?

Dominika Pawełczyk, kuratorka wystawy

AUTORKI I AUTORZY FOTOGRAFII:

Leokadia Bartoszek-Kałużewska, Grzegorz Bojanowski, Tomasz Chełmoński, Erazm Ciołek, Paul Cottignies, Marina Dinkler, Teresa Gierzyńska, Helena Hartwig, Krzysztof Henclewski, Marek Holzman, Tadeusz Jakuczyn, Joachim Jansong, Andrzej Lachowicz, Zbigniew Łagocki, Wiesław Maciejewski, Konrad Karol Pollesch, Janusz Prajs, Gerard Puciat, Jerzy Sabara, Jerzy Sajdak, Ladislav Sternmüller, Claudine Suret-Canale, Jan Świtka, Christoph Valentien, Zdzisław Walter, Leopold Wdowiński

ARTYSTKI I ARTYŚCI SPORTRETOWANI NA FOTOGRAFIACH:

Magdalena Abakanowicz, Andrzej Marian Bartczak, Zdzisław Beksiński, Jan Berdyszak, Henryk Berlewi, Jacek Bigoszewski, Erdmut Bramke, Peter Cunliffe, Eugeniusz Delekta, Jerzy Duda-Gracz, Edward Dwurnik, Stanisław Fijałkowski, Michał Gałkiewicz, Wiesław Garboliński, Jerzy Grabowski, Barbara Grodek, Edward Hartwig, Krystyna Hierowska, Karl Georg Hirsch, Ryszard Hunger, Tadeusz Jackowski, Marian Jaeschke, Jadwiga Janus, Andrzej Jocz, Dobrochna Jurczak-Świtka, Stefan Just, Andrzej Kabała, Andrzej Kalina, Dušan Kállay, Maria Kawalerowicz, Iwona Konarzewska, Bogdan Korczowski, Stefan Krygier, Lech Kunka, Benon Liberski, Natalia Lach-Lachowicz, Stanisław Łabęcki, Andrzej Łobodziński, Konstanty Mackiewicz, Gregory Masurovsky, Lucjan Mianowski, Zofia Mitrężanka, Jerzy Tadeusz Mróz, Jerzy Murawski, Henryk Musiałowicz, Kunito Nagaoka, Helmtrud Nyström, Henryk Płóciennik, Nadieżda Ponomarenko, Janusz Przybylski, Leszek Rózga, Andrzej Adam Sadowski, Marie Michaela Šechtlova, Jacek Sienicki, Antoni Starczewski, Andrzej Szonert, Grzegorz Sztabiński, Teresa Szumigaj, Jerzy Treliński, Alicja Wahl, Bożena Wahl, Józef Wasiołek, Krzysztof Wawrzyniak, Anthony Whishan, Michał Wierchołańcew, Krystyna Wróblewska, Krystyn Zieliński, Vén Zoltán, Małgorzata Żurakowska